

Pla, Xavier (ed.) (2016). *Proust a Catalunya. Lectors, crítics, traductors i de tractors de la Recherche*. Barcelona: Arcàdia, pp. 382

Enric Bou
(Università Ca' Foscari Venezia, Italia)

Vaig llegir la *Recherche* per primera vegada el 1971. Recordo començar la lectura de l'últim volum, *Le temps retrouvé*, en un tren Barcelona-Bellaterra, dels encara Ferrocarrils Catalans. Era la versió iniciada a traduir per Pedro Salinas que Alianza Editorial va tenir la valentia de publicar. Després l'he llegit en francès, quan vivia a França. I el 1993 vaig atacar l'edició en quatre volums de a Pléiade, amb els *Esquisses*, que són una mina de troballes. Qualsevol lector de la *Recherche* s'apassiona fàcilment per la manera com Proust realitza la construcció del record i la conservació de la memòria. I les frases llarguíssimes, complexes, de sintaxi rebuscada. Són apassionants. És un llibre ple de passatges mítics que han estat comentat en infinitud d'ocasions per un nombre extraordinari de crítics i lectors. La perspectiva i el ventall de lectures que presenta aquest volum limita amb la recepció, els contactes entre literatures. Després Antoine Compagnon ens ha ensenyat moltes coses sobre la *Recherche*, des de la perspectiva que la literatura i la història no donen receptes per viure bé, sinó que indiquen els moments de la vida i de la consciència, de la mateixa manera que les ciències ens poden fer canviar la nostra perspectiva, portant-nos al cor de la vida, la matèria, ens fan percebre les coses infinitament grans o petites. És útil la fórmula de Roland Barthes: «la littérature ne permet pas de marcher, mais elle permet de respirer».

Ajudar a respirar bona literatura és el que van organitzar la Societat d'Amics de Marcel Proust en col·laboració amb la Universitat de Girona. Van ser unes jornades dedicades a l'estudi Proust a Catalunya. El volum d'Arcàdia recull les disset conferències. Són textos que estudien l'impacte de l'obra de Marcel Proust a Catalunya, escrits per M. Carme Bosch, Sílvia Coll-Vinent, Herbert E. Craig, Amadeu Cuito, Valèria Gaillard, Pere Gimferrer, Eloi Grasset, Antoni Marí, Antoni Martí Monterde, Guillem Molla, Neus Penalba, Josep M. Pinto, Xavier Pla, Oriol Ponsatí-Murlà, Pere Rosselló, Vicent Santamaria i Lluís M. Todó. El text de «Justificació» és de Xavier Pla, organitzador de l'encontre i editor del volum és un resum instructiu que ens ajorna sobre la fortuna de Marcel Proust en la literatura en llengua catalana.

Des d'una reivindicació de la necessitat de la literatura comparada, repassa els principals protagonistes del debat i importació de la literatura de Proust. Cap a l'any 1918, a l'Ateneu Barcelonès, el doctor Quim Borralleras es va dedicar a divulgar *À la Recherche du temps perdu*. Josep Pla i Josep M. de Sagarra es van convertir en entusiastes proustians, en el mateix moment que la lectura de Proust començava a imposar-se a França, poc abans de la mort del novel·lista el 1922. Gaziell i Villalonga també van convertir-se en propagandistes de l'autor francès. Devem a aquests autors algunes frases genials (citades a la solapa) que resumeixen l'interès. Villalonga opinava «Què era Proust sinó una portera genial!». I Josep Pla: «D'aquí vint anys tothom veurà clar que Proust és el més gran novel·lista europeu aparegut després de Tolstoi. A França, per trobar un novel·lista semblant, s'ha de saltar fins a Stendhal. Entre aquests dos noms, Flaubert queda com un estilista i Balzac com un creador d'autòmats a l'aigua de roses». Davant dels apassionats i convençuts destaquen els detractors que no sabien com trobar arguments – ideològics! – per construir un discurs de rebuig i acaben fent el ridícul. En mots de Rucabado: «Jo crec que Llucifer, encarnat i fet escriptor, escriuria avui com Marcel Proust» (35). Pla acaba amb una enumeració dels principals homenatges (Maurici Serrahima o la revista *Destino*) i dels molts autors catalans que podrien ser estudiats en clau proustiana.

El volum està dividit en sis seccions: «Experiències de lectura», Pere Gimferrer afirma «hi ha una cosa que no ofereix cap dubte, la prosa de Proust és d'una bellesa inalterable» (59). Antoni Marí recorda a partir del *Contre Sainte Beuve* i la *Recherche* que «el 'jo' que escriu no és pas el 'jo' que viu entre les coses del món» (65). Oriol Ponsatí-Murlà analitza l'últim paràgraf de l'última novel·la del cicle proustià i proposa enllaçar els gegants amb els gegants de Bernat de Chartres que ens enfilen enlaire «no ja en els nostres anys, sinó en els anys d'un Temps que no és personal sinó col·lectiu» (82). «Primeres lectures» inclou «La recepció de Marcel Proust en la premsa castellana i catalana (1919-1935)» de Herbert E. Craig que és una bona aproximació al primer impacte de Proust en dues cultures, dues llengües. Xavier Pla estudia la primera lectura de Proust per part de Gaziell. Una lectura afí a les d'Auerbach, Spitzer, Curtius, romanistes-comparatistes, i tan diferent – cega – de la de l'Ors i Ortega, les suposades llumeneres d'aquell temps. A la secció «Lectors i crítics», Antoni Martí Monterde cerca els orígens de la prosa de Josep Pla; i el reconeix en l'adaptació de Proust: «un realisme dels detalls, que acumula paraules, milers de paraules innecessàries per poder salvar el món en una descripció que se li assembla» (155). Guillem Molla i Sílvia Coll-Vinent estudien l'impacte de Proust en Ramon Esquerra i Maurici Serrahima, respectivament. A la secció «Creadors i recreadors», M. Carme Bosch analitza l'interès per l'autor francès per part de Llorenç Villalonga. Ho fa a través de l'epistolari amb Jaume Vidal i així justifica els orígens d'una divisa del mallorquí: «Jo sent la nostàlgia del passat, la inexistència del

present i la curiositat escèptica del futur» (216). Neus Penalba i Pere Rosselló ressegueixen els rastres proustians en l'obra de Mercè Rodoreda i de Miquel Àngel Riera. La primera reconeix afinitats per raons de sociologia literària: «tant per la importància que la seva obra té en si mateixa i en l'imaginari col·lectiu de la societat catalana, com per la capacitat de transmetre l'experiència dels sentits i dels records a través de la seva prosa» (240). Rosselló destaca «la concepció de la literatura com una investigació envers el més pregon de l'ésser humà» (244). La secció «Ecos i ressons» permet a Vicent Santamaria de repassar la trajectòria daliniana envers Proust: des de la indiferència a la devoció: «m'agrada dir que Marcel Proust, amb la seva introspecció masoquista i tòxica i el seu esbocinament anal i sàdic de la societat, ha aconseguit de crear una espècie de prodigiosa sopa de crancs, impressionista, supersensible i gairebé musical» (282). Eloi Grasset estudia el *Fortuny* de Pere Gimferrer en clau proustiana: «'imaginari de la *recherche* esdevenen també un seguit de presències en moviment que han d'assegurar la pervivència d'aquest imaginari» (319). Finalment a «Relacions tòxiques» llegim textos sobre la traducció. Lluís M. Todó analitza les opinions teòriques del Narrador sobre la traducció. Els dos traductors de Proust al català, Josep M. Pinto i Valèria Gaillard confessen les perplexitats i dificultats d'una tasca aital. Gaillard diu: «Després d'anys de barallar-me amb Proust per passar-lo al català, he arribat a la conclusió que traduir és una empresa destinada al fracàs» (362), malgrat que a l'última frase reconeix que és una experiència privilegiada de lectura. La qualitat de les contribucions és excel·lent i contribueixen a iniciar prospeccions, encetar preguntes i debats molt fructífers. Fan venir ganes de tornar a llegir la *Recherche*.

